Rapport
Utvärdering av Agera Värmland

Augusti 2022

Center mot våldsbejakande extremism

Innehållsförteckning

Inledning Sida 3

Om Agera Värmland Sida 6

Arbetssätt och utformning Sida 11

Måluppfyllelse Sida 17

Effektivitet Sida 25

Slutsatser Sida 30

Rekommendationer Sida 33

Bilaga 1 Analysram och förändringsteori

Bilaga 2 Metod och Underlag för beräkning av kostnadseffektivitet

Bilaga 3 Referenser

Inledning

Vi har utvärderat Agera Värmland

Center mot våldsbejakande extremism (fortsättningsvis CVE) är placerat inom Brottsförebyggande rådet och inrättades i januari 2018. CVE ska utifrån i huvudsak kriminalpolitiska utgångspunkter stärka och utveckla det förebyggande arbetet mot våldsbejakande extremism. Som en del av uppdraget fördelar CVE bidrag till aktörer som arbetar mot våldsbejakande extremism.

Agera Värmland har under 2021 erhållit CVEs verksamhetsstöd för sin verksamhet, som stöttar individer som vill lämna våldsbejakande extremistmiljöer, anhöriga till individer som är medlemmar i, eller i riskzon att bli medlemmar i våldsbejakande extremistmiljöer, samt ge utbildning och information till yrkesverksamma och samverkansaktörer. Agera Värmland är en av tre verksamheter som erhållit bidraget, tillsammans med Flamman och Exit. Ramboll har tidigare genomfört utvärderingar av Flamman och Exit på uppdrag av CVE.

År 2021 var första året som Agera Värmland tog emot bidrag ifrån CVE och verksamheten har inte utvärderats tidigare.

Vi har utvärderat Agera Värmland

Vi har på uppdrag av CVE genomfört en utvärdering av Agera Värmland. Utvärderingen ska utgöra underlag för bedömningar av fortsatta utbetalningar av statsbidraget till Agera Värmland framöver.

Utvärderingen syftar i huvudsak till att besvara huruvida verksamheten har lyckats nå uppsatta målsättningar, om verksamhetens medel används på ett effektivt sätt, samt om de samhällsekonomiska besparingar som verksamheten förväntas leda till är tillräckliga i förhållande till det verksamhetsstöd som Agera Värmland erhåller årligen. I den mån det är möjligt ska vi även utifrån våra tidigare utvärderingar av Exit och Flamman jämföra de tre verksamheterna.

I tabellen nedan presenterar vi en förenklad analysram med de utvärderingsfrågor som ligger till grund för vår utvärdering. Analysramen i sin helhet återfinns i Bilaga 1.

Utvärderingskriterier	Utvärderingsfrågor
Måluppfyllelse	Hur väl har Agera Värmland lyckats uppnå sina målsättningar?
Effektivitet	Är resultatet av verksamheten tillfredställande i förhållande till kostnaderna? Har Agera Värmland använt tilldelade medel som var avsett? Går det att effektivisera verksamheten så att man får samma resultat för mindre pengar?

Vi har genomfört utvärderingen med en kombination av metoder

Vi har genomfört utvärderingen av Agera Värmland genom en kombination av metoder för datainsamling och analys.

Vi har genomfört intervjuer med: (3) personal på Agera Värmland, (1) g och (8) yrkesverksamma och samverkansaktörer Eftersom klientstödet haft ett ärende har vi inte haft möjlighet att intervjua någon som tagit del av klientstödet.

Vi har även tagit del av Agera Värmlands interna uppföljning och dokumentation ifrån det indikativa stödet till anhöriga och yrkesverksamma, samt genomfört dokumentstudier av underlag såsom verksamhetsberättelser och studier genomförda av verksamheten. I samverkan med personal på Agera Värmland har vi tagit fram en förändringsteori som beskriver förväntade resultat och effekter för verksamheten.

Uppskattningen av Agera Värmlands kostnadseffektivitet baseras på den od för samhällsekonomiska beräkningar som vi tagit fram i utvärderingarna av Flamman och Exit, med anpassningar till Agera Värmlands målgrupp och arbetssätt. En beskrivning av de målgrupper och scenarier som ligger till grund för beräkningarna beskrivs i sin helhet i Bilaga 2.

Vi vill understryka att begränsningar i kvantitativa underlag har påverkat vår utvärdering och att kvantitativa uppgifter utgörs av en kombination av befintlig dokumentation och uppskattningar från kontaktperson på Agera Värmland.

Om Agera Värmland

Agera Värmland riktar sig till fyra målgrupper

Agera Värmland är en idéburen förening som har arbetat med antidemokratiska beteenden, radikalisering och våldsbejakande extremism sedan 1995. Verksamheten har sedan bidraget togs över av CVE arbetat projektbaserat huvudsakligen med syfte att höja kunskapen om våldsbejakande extremism i länet och hur man ska bemöta problematiken lokalt. Efter att CVE tagit över finansieringsansvaret ska verksamheten ha ett större fokus på avhopp och stöd till närstående.

Agera Värmland vänder sig till fyra huvudsakliga målgrupper:

Samverkansaktörer på lokal, regional och nationell nivå som arbetar med frågorna eller närliggande frågor (samordnande insatser)

Yrkesverksamma som möter barn och unga (indikerat stöd till yrkesverksamma)

Anhöriga till individer i riskzon eller som redan har radikaliserats eller anslutit sig till extremistiska miljöer (anhörigstöd)

Individer i riskzon för radikalisering eller som redan har radikaliserats eller anslutit sig till extremistiska miljöer (klientstöd)

Jämfört med Exit och Flamman har Agera Värmland ett mer förebyggande fokus. Arbetet på individnivå består i hög utsträckning av att skydda och förhindra att människor dras in i våldsbejakande organisationer genom att kunskapshöjande och indikerat med yrkesverksamma och anhöriga som finns omkring individen. För närvarande har verksamheten endast ett ärende inom klientstödet.

En mer övergripande bild av Agera Värmlands målgrupper, aktiviteter och förväntade utfall, resultat och effekter finns i Bilaga 1 – förändringsteori.

Agera Värmland arbetar förebyggande och indikerat mot tre huvudsakliga grupper

Genom sitt indikerade stöd till anhöriga, klienter och yrkesverksamma arbetar Agera Värmland indirekt eller direkt med individer med olika grad av radikalisering:

1. Individer i riskzon för radikalisering som påvisar tidiga antidemokratiska beteenden.
2. Individer som redan radikaliserats (radikala idéer, ideologier, radikala religiösa övertygelser mm, inte nödvändigtvis våldsbejakande)
3. Individer som anslutit sig till, eller sympatiserar med extrema våldsbejakande grupper eller miljöer

Verksamheten har ett särskilt fokus på våldsbejakande högerextremism och radikalisering

För en majoritet av de individer som Agera Värmland arbetar mot är de radikala åsikterna kopplade till högerextremism. Regionen har en lång historia av högerextremism och har stuckit ut i landet som en region där vit makt-miljön är som mest aktiv. Det förekommer dock att Agera Värmland även arbetar med personer som har koppling till andra typer av våldsbejakande extremism.

Problematiken stegras från målgrupp 1 till 3

Det finns en tydlig koppling mellan de olika målgrupperna då det ofta finns en risk för att en individ ska gå över till en målgrupp med högre allvarlighetsgrad. Agera Värmland jobbar främst med individer i målgrupp 1. Genom att stötta yrkesverksamma arbetar verksamheten för att genom skolor, fritidsgårdar och andra aktörer identifiera tidiga tecken på extremism och agera innan en problematik utvecklats. Genom anhörigstödet, det indikerade stödet till yrkesverksamma och klientstödet möter Agera Värmland även individer i målgrupp 2 och 3. En mer ingående beskrivning av målgrupperna återfinns i bilaga 2 – Metod och underlag för beräkning av kostnadseffektivitet.

Agera Värmland anpassar stödet efter målgruppens behov

Yrkesverksamma som möter barn och unga

- Den största delen av Agera Värmlands stöd utifrån en individ sker via handledning och stöd till yrkesverksamma. Arbetet riktar sig mot yrkesverksamma som jobbar med ungdomar, såsom skola, elevhälsa, socialtjänst och polis. Tyngdpunkten är på skolan. Specifika handledningsärenden kommer ofta in via kontaktpersonen i respektive kommun. Agera Värmlands har under sitt långsiktiga förebyggande arbete i länet arbetat upp ett nätverk och många yrkesverksamma känner till att de kan ta hjälp i särskilda ärenden.
- Handledningen till yrkesverksamma rör ofta individer som är i riskzon för radikalisering. Det har även förekommit ärenden där individen är ansluten och aktiv i en våldsbejakande miljö.
- Handledningen i specifika ärenden kan ske enskilt eller i grupp. Handledningen tar sin utgångspunkt i att stärka skyddsfaktorer kring personen som ärendet gäller. I vissa fall består handledningen i att upplysa kring en viss rörelse eller religion, för att minska oro.
- Agera Värmland ger också utbildningar om läget i länet kopplat till våldsbejakande extremism, samt om bemötande och relationsskapande med individer i våldsbejakande miljöer
- Yrkesverksamma kan även få stöd och framtagande av handlingsplaner mot våldsbejakande extremism

Anhöriga till målgruppen

- De anhöriga kontaktar oftast Agera Värmland direkt. Det har även förekommit att anhöriga har varit i kontakt via Agera Värmland genom ett ärende inom ramen för stödet till yrkesverksamma.
- Stödet ges till anhöriga med närstående som såväl är i riskzon för radikalisering, redan är radikaliserade och som är anslutna till en rörelse.
- Stödet till anhöriga har två huvudsakliga syften: att minska den anhörigas oro och att svara på frågor kopplat till sin närståendes involvering, samt att ge stöd och verktyg att bemöta sin närstående. Stödet till den anhöriga går i första hand ut på att ge denne kraft att hantera situationen och minska oro och i andra hand att avradikalisera den närstående.
- De anhöriga erbjuds individuella stödsamtal. Fokus är att stärka friskfaktorer och att ge stöd till den närstående, exempelvis en familjemedlem, att orka ha kvar kontakten med den närstående.
- Omfattningen av stödet varierar men kontakten är ofta tät i början med samtal veckovis för att sedan trappas ner när utvecklingen går vidare. Verksamheten har även hållit i ett gruppsamtal men för närvarande är antalet ärenden för få.

Agera Värmland anpassar stödet efter målgruppens behov

- Samverkansaktörer på lokal, regional och nationell nivå som arbetar med frågorna eller närliggande frågor
  - Kommunerna är centrala aktörer i Agera Värmlands samverkan. Samtliga kommuner i Värmland är medlemmar i Agera Värmland, har en utsedd kontaktperson och betalar en avgift till verksamheten. Via kontaktpersoner samverkar Agera Värmland även med polis, socialtjänst och skola.
  - Utöver kommunerna samverkar Agera Värmland även med länsstyrelsen, civilsamhället och regionen.
  - Agera Värmland arrangerar och bjuder in till seminarier eller större konferenser för samverkansaktörerna
  - Agera Värmland delar nulägesbilder med samverkanspartners och yrkesverksamma där exempelvis information om hur miljöerna ser ut, vilka som är aktiva, hur det ser ut i den aktuella kommunen, samt risk och skyddsfaktorer på platsen.
  - Verksamheten samverkar även med andra organisationer som arbetar med avhopparverksamhet

- Individer i riskzon för radikalisering eller som redan har radikaliserats eller anslutit sig till extremistiska miljöer
  - Agera Värmlands avhopparstöd är under utveckling. För närvarande ges verksamheten avhopparstöd till (1) individ. Agera Värmland avser att utveckla individstödet, bland annat i samråd med det nationella nätverket för avhopparstöd.
  - Agera Värmland erbjuder situationsanpassat stöd utifrån miljö, hot och risk för personen. Stödet tar grund i motivationshöjande samtal (MI) och ett salutogent förhållningssätt
  - Insatserna kan även innehålla praktiskt stöd i form av exempelvis hjälp att söka ekonomiskt bidrag eller stöd till att söka jobb eller studier kan erbjudas.
  - Agera Värmland kan även arbeta med att stärka upp nätverket kring individen, genom anhörigstöd och aktivering av andra aktörer i individens omgivning

Arbetssätt och utformning

Agera Värmlands stöd är till stor del utformat i linje med forskning

Ramboll bedömer att Agera Värmlands verksamhet till stor del är utformad i linje med forskning om vad som är verksamt för målgrupperna som verksamheten vänder sig till. Verksamhetens tre huvudsakliga stödfunktioner riktar sig mot risk- och skyddsfaktorer som har stöd i forskning. Flera av metoderna baseras på evidensprövade metoder:

- Agera Värmlands kunskapshöjande och förebyggande arbete och stöd till yrkesverksamma i länet stärker samhällets och individernas skyddsfaktorer
- Agera Värmlands klientstöd utgår ifrån ett salutogent förhållningssätt och utifrån skyddsfaktorer i individens vardag
- Agera Värmlands stöd till anhöriga stärker skyddsfaktorer runt individer och ökar sannolikheten för avhopp

Följande kapitel bygger på dokumentation av Agera Värmlands verksamhet, intervjuer med personal på Agera Värmland och samarbetspartners, samt en mindre forskningsöversikt på området*.

*För att läsa forskningsöversikten hänvisar vi till vår tidigare utvärdering av Exit (2020).

Klientstödet är utformat i linje med forskning men arbetssätt och metoder kan systematiseras ytterligare

Låg tröskel för individstödet

Agera Värmland beskriver klientstödet som ett viktigt komplement i länet för att snabbt kunna erbjuda ett individstöd om behov uppstår. Det förekommer ofta högre trösklar för individer att ta hjälp av myndigheter såsom polis och socialtjänst, exempelvis på grund av bristande förtroende för myndigheter eller på grund av långa handläggningstider. Själva klientstödet är under utveckling och initierades under 2021. Agera Värmland kan även fungera som en instegsaktör och vid behov lotsa vidare till stöd via exempelvis socialtjänsten.

Agera Värmland situationsanpassar stödet

Agera Värmland beskriver att det individuella stödet situationsanpassas och utifrån bland annat ifrån hot och risk för personen. Motiverande samtal (MI) och ett salutogent förhållningssätt, där positiva faktorer i individens vardag stärks, är grundpelarna i klientstödet. Även stöd i form av exempelvis ekonomiska bidrag, stöd kring att söka jobb och studier samt stöd i att förhålla sig till "nya" livet/verksamheten kan erbjudas. Praktiska faktorer som arbete, bostad och möjligheten för skydd från en eventuella hot kan förenkla för en individ som vill lämna en extrem miljö. Det kan också möjliggöra att en individ som hoppat av en extrem miljö lättare kommer in i det övriga samhället (Socialstyrelsen 2018a; Carlsson 2016).

Kontaktperson på Agera Värmland och ansvarig för klientstödet beskriver även att samtalsstödet är behovsstyrt och att hen finns tillgänglig för klienten i så hög utsträckning som möjligt.

Det finns likheter med Flamman och Exits arbetssätt, men arbetet behöver formaliseras ytterligare

Flamman och Exit arbetar utifrån en tydligt utformad modell. För båda verksamheterna inleds arbetet med en individuell kartläggning. Individen blir sedan tilldelad en mentor eller en kontaktperson. En grundpelare i arbetet är att skapa förtroende hos individen, genom att jobba med ”trovärdiga budbärare”. Såväl tidigare forskning som tidigare utvärderingar av Exit och Flamman visar på vikten av att personalen är förtroendeingivande. Både Exit och Flamman har personal med egen erfarenhet inom vitmakt-miljö, vilket har visat sig vara verksamt för att stötta individerna att lämna. Agera Värmland saknar personal som har tidigare erfarenhet av våldsbejakande extremistiska miljöer. Mycket tyder dock på att Agera Värmlands samtalsstöd är utformat på liknande sätt som Exit och Flamman. Precis som Exit och Flamman bygger Agera Värmlands samtalsstöd på ett icke-dömande förhållningssätt. Enligt våra tidigare utvärderingar bidrar ett sådant förhållningssätt till minskad känsla av stigmatisering och leder till att individen blir tryggare i samhället. Genom att på ett systematiskt sätt dokumentera sina metoder och arbetssätt kan Agera Värmland ytterligare tydliggöra dessa. Detta ger möjligheter att dela bidra till kunskapsdelningen om verksamma metoder och arbetssätt organisationerna emellan.

Agera Värmland kan fungera som en brygga till organisationer specialiserade på avhopp

Agera Värmland samarbetar med andra avhopparverksamhet och har som mål att ytterligare utveckla samarbetet. Agera Värmland vill genom unik kunskap om de våldsbejakande miljöerna i deras geografiska upptagningsområde identifiera problematik och fungera som en brygga till organisationer mer specialiserade på individstöd vid avhopp.

Anhörigstödet fyller två funktioner

Agera Värmlands anhörigstöd fyller två funktioner
Anhörigstödet syftar både till att förbättra måendet hos den anhörige, samt att förebygga radikalisering och/eller att främja avhopp/avradikalisering hos individen.

Anhörigstödet kan bidra till att individer lämnar extrema miljöer
Agera Värmland ger anhöriga stöd i samtalspedagogik som inkluderar icke-konfrontativt bemötande. Forskning visar att konfrontation av värderingar, tankar eller val i ett tidigt skede kan leda till att, en person som är på väg att radikaliseras eller har radikaliserats, tar steget att gå med i en extremistisk rörelse eller tar avstånd från närstående och fördjupar sig än mer i en extremistisk rörelse som denne redan är delaktig i (Carlsson 2016; Mattsson & Johansson 2020; Barrelle 2015).

Anhöriga får även stöd med utgångspunkt i funktionell familjeterapi med mål att förbättra relationen och kommunikationen i familjen. Dessa metoder kan bidra till avhopp från extremistiska miljöer. I forskningen beskrivs sociala faktorer som är förankrade i individens relation till omvärlden, såsom vänner, släkt, partner vara en dragkraft för att lämna en extremistisk miljö. Sociala faktorer beskrivs i forskningen som avgörande för ett varaktigt utträde. Om avhoppare inte känner social tillhörighet utanför den extremistiska miljön är det vanligare att denne faller tillbaka (Carlsson 2019).

Då stöd från relationer utanför den extrema miljön är en vanlig anledning till att individer lämnar den extrema miljön (Barelle 2015), kan friskfaktorer i form av stärkt relation till anhöriga bidra till att den som är engagerad i miljön lämnar eller kraftigt trappar ner.

Stödet bidrar till bättre mående hos anhöriga
Separat från målet att få individen att lämna miljön har anhörigstödet har fokuserat på att minska den anhöriges oro och öka dennes välmående.
En teoretisk utgångspunkt för stödet är att var en individ placeras på skalan hälsa-ohälsa beroende på hennes känsla av sammanhang. Det är en människas känsla av sammanhang som påverkar vilken motståndskraft hon har att kunna stå emot olika slags påfrestningar i livet. Genom att separat fokusera på att stärka den anhörige genom att öka känslan av begriplighet, hanterbarhet och meningsfullhet, kan den få kraft och redskap att själv kunna bemöta individen, eller att lättare kunna stå ut i situationen där individen inte går att nå.

Stödet till yrkesverksamma stärker skyddsfaktorer i samhället

Utbildningar ökar kunskapsnivån bland yrkesverksamma i länet

Agera Värmland utbildar yrkesverksamma och samverkansaktörer i länet för att få mer generell kunskap om våldbejakande extremism, och för att kunna upptäcka tidiga riskbeteenden. Även riskfaktorer i omgivningen, såsom klistermärken och symboler, tas upp i utbildningarna. Agera Värmland genomför även handledning av yrkesverksamma som arbetar och verkar kring specifika individer. Detta bidrar till att personal får verktyg till att själva kunna agera direkt i den miljö man verkar. Att utbilda yrkesverksamma bidrar även till att kunskapen till större del stannar inom organisationen, vilket är effektivare i resurssynpunkt.

Stödet till yrkesverksamma stärker skyddsfaktorer i samhället och hos individen

Agera Värmland arbetar i såväl det indikerade stödet till yrkesverksamma som i det allmänt kunskapshöjande arbetet med att stärka skyddsfaktorer och minska riskfaktorer för våldsbejakande extremism. Agera Värmlands förebyggande stöd till bland annat skolpersonal i kombination med anhörigstöd till föräldrar riktar sig mot att stärka upp kring unga (Länsstyrelsen Stockholm, 2021).

Forskning visar att på att arbete med samma risk-och skyddsfaktorer kan förebygga en rad olika problematiska utfall, inklusive bland andra våld, brott och utanförskap. Enligt forskning kan förebyggande insatser mot de tidigare och gemensamma riskfaktorerna tillsammans med ett bra universellt stöd för att stärka föräldrars skyddsfaktorer verka förebyggande för ett antal utfall.

Det finns både likheter och skillnader mellan Exit, Flamman och Agera Värmlands arbetssätt och metoder

Agera Värmland, Exit och Flamman har liknande målgrupper…
Alla tre verksamheterna har arbetat med målgrupperna: barn och unga som ligger i riskzonen för radikalisering eller barn, unga och vuxna som redan har radikaliserats eller anslutit sig till extremistiska miljöer, samt anhöriga till denna målgrupp. Alla tre har även haft yrkesverksamma som målgrupp, även om detta stöd inte utvärderats för Exit och Flamman.

…men det finns vissa skillnader
Medan ingen av verksamheterna utesluter en viss extrem miljö, är Agera Värmland och Exit mer inriktade högerextremism och Flamman har sin expertis inom religiöst profilerad extremism med fokus på islamism. En annan skillnad är att Agera Värmland har ett mer uttalat förebyggande syfte än vad Exit och Flamman har. Detta tar sig uttryck både i det allmänt förebyggande stödet och i det indikerade stödet till yrkesverksamma och anhöriga, där målgrupperna i högre utsträckning befinner sig i riskzonen för radikalisering. Detta kan jämföras med Exits verksamhet som i högre utsträckning vänder sig till individer som deltar i extremistiska miljöer och önskar hoppa av.

Personalen i de olika verksamheterna skiljer sig åt

Till följd av sitt fokus på det förebyggande arbetet har Agera Värmland i lägre utsträckning utformats som en avhopparverksamhet. Agera Värmlands personal är inte tidigare medlemmar av extrema miljöer. Personalstyrkan är dessutom mindre än Flamman och Exits verksamheter. I Agera Värmland är det i huvudsak en person som är ansvarig för det operativa arbetet.

Agera Värmlands fokuserar sitt anhörigstöd på att nå den radikaliserade
Samtliga utvärderade organisationer bedriver anhörigstöd. I utvärderingarna av Exit och Flamman pekar verksamheterna på att huvudsyftet med anhörigstödet är att stötta den anhöriga i dennes mående, samtidigt som klientstödet har ett mer uttalat syfte att avradikalisera aktuell klient. Agera Värmland har i jämförelse med Exit och Flamman ett tydligare fokus på att nå den radikaliserade genom anhörigstödet. Agera Värmlands personal lyfter att genom att stärka skyddsfaktorer runt individen som befinner sig i en extrem miljö eller i riskzon för att radikaliseras minskar risken för att individen tar steget eller ökar möjligheten att individen lämnar.

De olika verksamheterna använder dock snarlika metoder för anhörigstödet, så som Motiverande samtal (Motivational Interviewing, MI), Acceptance and Comitment Therapy (ACT), Lösningsfokuserat förhållningssätt, Community Reinforcement and Family Training (CRAFT), samt KASAM, Copingstrategier, FFT och Samtalspedagogik.

Måluppfyllelse

Mycket tyder på att Agera Värmland har god måluppfyllelse

Sammantaget tyder både intervjuer med Agera Värmlands personal, yrkesverksamma och samverkansparters på att stödet har tydliga verksamma mekanismer för att bidra till effektivt förebyggande arbete. För stödet på individnivå påverkar bristande underlag våra möjligheter att bedöma måluppfyllelse.

Vi har tagit del av Agera Värmlands uppföljning i individärenden. I vissa ärenden saknas anteckningar, bland annat eftersom individerna som varit föremål för stödet önskat att ärendet inte dokumenteras. I de fall då stödet enligt verksamheten är av ”tillfällig art” har verksamheten inte fört anteckningar.

Agera Värmland har under tiden för utvärderingen haft ett aktivt individärende. Eftersom ärendet ännu inte är avslutat har vi inte haft möjlighet genomföra intervjuer med den aktuella klienten. Därtill saknas, på grund av ovan nämna anledning, anteckningar i ärendet. Vi gör därför bedömningen att det saknas förutsättningar att bedöma måluppfyllelse för klientstödet. Däremot kan konstateras att det finns förutsättningar att nå målsättningarna med individstödet givet hur individstödet är utformat.

Vår utvärdering av de andra delarna av verksamheten baseras i huvudsak på kvalitativa data i form av intervjuer med anhöriga, yrkesverksamma och samverkansaktörer, intervjuer med personal på Agera Värmland, relevant forskning på området samt tidigare utvärdering av avhopparverksamheterna Flamman och Exit.

Tabellen till höger ger en övergripande bild av verksamhetens måluppfyllelse. I följande avsnitt ger vi en mer utförlig beskrivning över hur Agera Värmland arbetat för att nå uppsatta mål.

Del av verksamheten	Målsättning	Bedömning	Beskrivning
Anhörigstöd	Stödet till anhöriga syftar till att öka trygghet och mående hos den anhöriga, samt att ge denne verktyg att bemöta sin närstående.		Målen bedöms vara uppfyllda. Trots bristfällig data tyder mycket på att vi kan anta att Agera Värmland har uppnått målen uppsatta mot anhöriga.
Stöd till yrkesverksamma	Stödet till yrkesverksamma syftar till att öka kunskapen om VBE och att hantera och bemöta unga i riskzon att anslutas eller anslutna till VBE-miljöer. På sikt ska stödet minska radikalisering av unga		Målen bedöms vara delvis uppfyllt. **Stödet har inneburit att yrkesverksamma har bättre kunskap om VBE och att de känner sig trygga att hantera ärenden. Agera Värmland är dock fortsatt en viktig resurs i enskilda ärenden. Med befintligt underlag finns det svårigheter att bedöma om stödet på lång sikt leder till minskad radikalisering av unga.**
Samverkan	Samverkansinsatserna syftar till att öka kunskapen om VBE och att få en gemensam bild om läget i länet. På sikt ska insatserna även leda till att frågorna prioriteras hos aktuella aktörer.		Målet bedöms vara uppfyllt. Mycket tyder på att vi kan anta att Agera Värmland har uppnått målen uppsatta mot samverkansaktörer
Klientstöd	Klienstödet syftar till att stötta individer som befinner sig i VBE-miljöer och önskar att hoppa av		Det saknas förutsättningar att bedöma måluppfyllelse. På grund av brist på underlag har vi inte möjlighet att bedöma stödets måluppfyllelse.

Mycket tyder på att Agera Värmlands anhörigstöd har god måluppfyllelse

Då endast en anhörig deltagit i intervjuer bygger detta avsnitt främst på intervjuer med en anhörig samt med personal på Agera Värmland.

Intervju med en anhörig visar på att denne fått stöd i sitt eget mående och med relationen till individen. Hen har lärt sig strategier i bemötande och om miljön för att öka sin förståelse för individens engagemang och omgivning. Den anhöriga beskriver även att den ökade kunskapen om extremistmiljöer har bidragit till ett lugn hos den anhöriga, samt har givit den anhöriga förmåga och verktyg att bemöta sin närstående på ett icke-dömande sätt. På så vis har stödet bidragit till att skyddsfaktorer och nätverket kring individen stärkts. Agera Värmland har även hjälp med att stärka upp ett socialt nätverk kring individen utanför familjen. Mycket tyder på att detta har påverkat individerna att ta steg i rätt riktning.

Anhörigstödet baseras på forskning

Då anhörigstödet är baserat på forskning tyder mycket på att ett flertal mål har potential att vara uppnådda. Agera Värmland arbetar utifrån metoder som har som mål att stärka personers hantering av en kris, öka känslan av sammanhang och öka förmågan i icke-konfrontativt bemötande för att förbättra relationen till individen. Anhörigstödet baseras även i forskning om stärkta skyddsfaktorer i form av ett socialt nätverk för att underlätta/påverka individen att lämna den extrema miljön (källa)

Mål för Agera Värmland	Bedömning	Beskrivning
Ökad trygghet och mående hos den anhöriga		Målet bedöms vara uppfyllt.
Relationen till individen/ inom familjen återskapas/förbättras		Målet bedöms vara uppfyllt.
Anhöriga har stöd och verktyg att stötta/bemöta individen		Målet bedöms vara uppfyllt.
Ökad kunskap hos anhöriga om risker med deltagande i extremistmiljöer		Målet bedöms vara uppfyllt.
Nätverket till individen stärks upp		Målet bedöms vara uppfyllt.
Ev. insatser till individen via andra yrkesgrupper/den sociala kretsen		Målet bedöms vara uppfyllt.
Individen tar inte steget in i extremrörelser		Det saknas förutsättningar att bedöma måluppfyllelse.
Individen tar steget att lämna den extrema miljön		Det saknas förutsättningar att bedöma måluppfyllelse.
Anhörig/närstående återfår möjligheten att kommunicera med individen		Målet bedöms vara uppfyllt
Det sociala nätverket bidrar till positiv förändring hos individen, t.ex. inom skolan		Det saknas förutsättningar att bedöma måluppfyllelse.

Agera Värmland har ökat kunskapen om extremism och bemötande

Yrkesverksamma och samverkande aktörer har ökat sin kunskap om extremism

Agera Värmlands verksamhet har bidragit till att öka kunskapen om extremism i Värmland. Från våra intervjuer med yrkesverksamma och samverkande aktörer ges en samstämmig bild över att extremism och radikalisering som begrepp finns på kartan hos yrkesverksamma nu på ett tydligare sätt än tidigare. Intervjuade respondenter menar att de med den ökade kunskapen kan identifiera beteenden hos personer i riskzon för radikalisering, som tidigare kanske ”kodades” som t.ex. psykisk ohälsa. Detta har varit värdefullt för det förebyggande arbetet i kommunerna.

Agera Värmland har bidragit till ökad kompetens för att bemöta personer som är i riskzon för radikalisering

Vi bedömer att Agera Värmland har bidragit till att öka kompetensen hos yrkesverksamma vad gäller att bemöta individer i riskzon. Utifrån genomförda intervjuer är det samtidigt vår uppfattning att personal som möter och identifierar personer i riskzon, eller dess anhöriga, ofta tar stöd av Agera Värmland i ärendet. Antingen genom att rådgöra med personal hos Agera Värmland, eller att personal från Agera Värmland deltar i möten med klienter eller anhöriga. Agera Värmland fungerar därmed som ett viktigt stöd till yrkesverksamma vid misstanke om radikalisering, snarare än att de yrkesverksamma löser ärende själva. Det som stödet från Agera Värmland framför allt har bidragit med är att yrkesverksamma kan uppmärksamma och identifiera personer i riskzon, samt att det finns en upparbetad kontaktväg till Agera Värmland, där de ges snabbt stöd i enskilda ärenden.

”Det känns som att kontakten med Agera Värmland gör att man känner sig uppdaterad. Som en ”Aha-upplevelse” varje gång.”

Rektor på en skola i Värmland

Mål för Agera Värmland	Bedömning	Beskrivning
Ökad kunskap om extremism hos yrkesverksamma		Målet bedöms vara uppfyllt.
Ökad kunskap om bemötande m.m. hos yrkesverksamma		Målet bedöms vara uppfyllt.

Stödet ökar förutsättningar för att motverka radikalisering i länet

Yrkesverksamma har till viss del fått verktyg för och är trygga i att hantera VBE-ärenden

Yrkesverksamma har fått verktyg och kunskap i bemötandet och identifieringen av unga som visar orostecken. Då antal fall per år är begränsat har det varit svårt för yrkesverksamma att få rutin, vana och trygghet i att hantera ärenden, och de vänder sig ofta till Agera Värmland för stöd ändå. Det stora värdet som beskrivs av yrkesverksamma är att ha en direktkontakt med Agera Värmland för att kunna rådgöra hur de ska hantera VBE-ärenden.

Svårt att bedöma om stödet leder till att färre individer radikaliseras, samtidigt finns goda förutsättningar

I många fall handlar stödet till yrkesverksamma att vända en utveckling hos unga som misstänks befinna sig i riskzon för radikalisering, exempelvis på grund av normbrytande beteende. Ofta rör det sig om långsiktiga perspektiv och det är svårt att utifrån vår underlag bedöma om stödet på längre sikt leder till minskad radikalisering. Samtidigt har stödet från Agera Värmland skapat en trygghet hos yrkesverksamma att de finns tillgängliga om någonting händer eller om en individ uppvisar tecken på radikalisering.

”Det är sällan att sådana händelser händer. Alla yrkesverksamma behöver inte vara experter. Det viktiga är att om någon behöver få hjälp så vet de om oss.”

Personal, Agera Värmland

Mål för Agera Värmland	Bedömning	Beskrivning
Yrkesverksamma har verktyg och är trygga i att hantera VBE-ärenden		Målet bedöms vara delvis uppfyllt.
Minskad radikalisering av unga		Det saknas förutsättningar att bedöma måluppfyllelse.

Agera Värmlands har god måluppfyllelse för samverkan

Agera Värmlands verksamhet är känd bland flera kommuner i Värmland och ses som en viktig resurs

Vi bedömer att det finns en generell kännedom om Agera Värmland i regionen, både inom kommuner och myndigheter så som Länsstyrelsen Värmland och Polismyndigheten.

Kontakter finns upprättade mellan Agera Värmland och flertalet kommuner och andra samverkansaktörer. En framgångsfaktor har varit att arbeta relationsskapande.

I och med etablerade kontakter och ofta regelbunden kontakt finns det stöd för att frågan har prioriterats hos samverkansaktörer.

”Vi har tagit hjälp av Agera Värmland när vi har tagit fram handlingsplaner eller lägesbilder av olika slag. Vi använder den infon när vi rapporterar till politiken. På kommunens sida har vi involverat det i ett systematiskt trygghetsarbete.

Anställd på Länsstyrelsen

Mål för Agera Värmland	Bedömning	Beskrivning
Ökad kunskap om extremism hos samverkande aktörer/kommuner		Målet bedöms vara uppfyllt.
Kontakter mellan Agera Värmland och kommuner/andra samverkansaktörer upprättas		Målet bedöms vara uppfyllt.
Upprätta en gemensam bild av läget samt hur man hanterar frågorna		Målet bedöms vara uppfyllt.
Öka kunskap och välfungerade samarbeten mellan aktörer i Värmland		Målet bedöms vara uppfyllt.
Frågor om våldsbejakande extremism prioriteras hos samverkansaktörer		Målet bedöms vara uppfyllt.

Agera Värmland fungerar som en kunskapsnod i hela länet

Agera Värmland samverkar med flera aktörer och bidrar till ökad kunskap kring hur aktörer på lokal nivå kan hantera och samverka kring frågorna

Vår bedömning är att Agera Värmland fungerar som en kunskapsnod i länet. Ett exempel är en samverkansgrupp som finns mellan fyra kommuner i Norra Värmland, som syftar till att samverka kring brottsförebyggande och trygghetsskapande arbete. I gruppen finns bland annat kommunpoliser och brottsförebyggande samordnare från kommunerna och länsstyrelsen representerade.

Agera Värmland finns representerad i gruppen, med syfte att delge status och lägesbilder kring extremism. Intervjuade representanter från gruppen upplever att Agera Värmlands deltagande är mycket värdefullt då det ger en samlad bild över vad som kan vara på gång och hur kommunerna då bör agera.

Lägesbilder tas även fram för hela regionen. Detta kan bidra till att yrkesverksamma och samverkansaktörer är mer rustade att arbeta förebyggande. Exempel på detta är ökad kunskap om klistermärkens betydelse i rekryteringen, där insatser för att minska detta har satts in av flertalet samverkansaktörer.

Agera Värmland har även genom föreläsningar till lednings- och personalgrupp inom kommuner och regionen, och det finns därför goda indikationer på att kunskapen kring hantering av VBE-frågor har ökat

”Agera Värmland är stor avlastning för kommunens del när det kommer till enskilda individärenden där de haft direktkontakt och handledning med specifika skolor som upplevt problematik eller misstänkt att det finns vissa händelser som inträffat”

Anställd på Länsstyrelsen

Det saknas förutsättningar att bedöma måluppfyllelse för klientstödet

Agera Värmlands klientstöd utgör en liten del av verksamheten och är fortfarande under utveckling. För nuvarande har verksamheten endast ett pågående ärende för klientstödet. I det aktuella fallet finns inga anteckningar. Eftersom ärendet fortfarande pågår har vi inte haft möjlighet att genomföra intervjuer angående ärendet. Vi saknar därför förutsättningar att med bedöma måluppfyllelse för klientstödet.

Mycket pekar dock på att det finns förutsättningar för att klientstödet kan ha positiv påverkan på individnivå, Agera Värmland arbetar utifrån behov med evidensbaserade verktyg på liknande sätt som Exit och Flamman, men med vissa skillnader. Agera Värmland har även möjlighet att slussa vidare individer till Exit eller Flamman vid behov.

”Vi har mycket liknande arbetssätt (som Exit och Flamman). Vi har haft kommunikation under lång tid, sedan 2010. Vi använder oss inte systematiskt av samma sätt men vi pratar, bollar och ber om råd.”

Personal på Agera Värmland

Mål för Agera Värmland	Bedömning	Beskrivning
Stärkta skyddsfaktorer		Det saknas förutsättningar att bedöma måluppfyllelse
Individen får en sysselsättning		Det saknas förutsättningar att bedöma måluppfyllelse
Individen får en meningsfull tillvaro		Det saknas förutsättningar att bedöma måluppfyllelse
Ökad hälsa hos individen		Det saknas förutsättningar att bedöma måluppfyllelse
Individen tar inte steget in i radikalisering		Det saknas förutsättningar att bedöma måluppfyllelse
Individen avradikaliseras		Det saknas förutsättningar att bedöma måluppfyllelse
Individen uppvisar negativt beteende i lägre utsträckning		Det saknas förutsättningar att bedöma måluppfyllelse
Individen lämnar VBE-miljön		Det saknas förutsättningar att bedöma måluppfyllelse
Individen tar steget att lämna den extrema miljön		Det saknas förutsättningar att bedöma måluppfyllelse
Minskad risk och hot för individen och omgivningen		Det saknas förutsättningar att bedöma måluppfyllelse

Effektivitet

Det är svårt att visa på effekterna av det förebyggande arbetet

Förebyggande insatser kan förhindra eller bryta en negativ social utveckling som, förutom att vara en fördel till individen, kan vara samhällsekonomiskt lönsamt. Att utvärdera och bedöma värdet av det förebyggande arbetet ställer dock höga krav på utvärderaren.

Svårigheterna beror i huvudsak på två saker:

1) effekten av insatsen uppkommer långt fram i tiden,
2) för att förstå effekten krävs kännedom om det kontrafaktiska scenariot, det vill säga, vad som hade hänt om Agera Värmland inte funnits.

I vår samhällsekonomiska analys har vi gjort ett försök att fastställa det kontrafaktiska scenariot baserat på tidigare utvärderingar. Bedömningen av insatsernas effekt ställer höga krav på dataunderlag. Det kräver uppföljning om verksamhetens aktiviteter och av målgruppens utveckling över tid. Vi saknar underlag för att göra en helhetlig bedömning av det förebyggande arbetets effektivitet och vår bedömning av verksamhetens kostnadseffektivitet bygger därför främst på hypotetiska scenarion.

Under kapitlet ”Slutsatser och rekommendationer” ger vi förslag på hur uppföljningen kan utvecklas för att fånga resultatet och effekterna av Agera Värmlands förebyggande arbete, samt arbetet på individnivå via klientstöd och anhörigstöd.

Agera Värmland är sannolikt samhällsekonomiskt effektivt

Vi saknar underlag för att med hjälp av verksamhetens uppföljning bedöma i hur många av verksamhetens ärenden som stödet har varit effektivt och lett till att individen inte radikaliserats eller lämnat miljöerna. Detta eftersom det inte finns anteckningar om alla individer och att det i vissa fall inte framgår av underlaget huruvida stödet har lett till att individen har lämnat en miljö eller brutit en negativ utveckling.

Genom att räkna ut den samhällsekonomiska kostnaden per individ och år, kan vi istället titta på hur många individer Agera Värmland bör stötta per år för att verksamheten ska vara kostnadseffektiv.

Agera Värmland fick under år 2021 985 000 kr i bidrag, vilket betyder att andelen lyckade insatser inte behöver vara särskilt hög för att verksamheten ska anses vara effektiv. En stor del av stödet är förebyggande arbete, som är svår att bedöma då det förekommer senare i tiden. Därtill är det svårt att isolera verksamhetens effekt på länet i stort och vad värdet av att yrkesverksamma och samverkansaktörer är medveten om frågorna och signalerar vid oro.

Samhällskostnaden per individ är ca 762 500 kr.
Den genomsnittliga samhällsekonomiska alternativkostnaden för en individ i Agera Värmlands verksamhet varierar mellan ca 174 000 kr och 1 255 000 kr per individ och år beroende på vilket scenario vi använder för att beräkna kostnader (se bilaga för beskrivning av scenarier). Om vi antar att de olika scenarierna är lika vanliga blir genomsnittet 762 500 kr.

Agera Värmland är samhällsekonomiskt effektivt om de stöttar minst 1 individ per år
Den genomsnittliga kostnaden per klient innebär att stödet är kostnadseffektivt om cirka 1 personer (med genomsnittlig samhällskostnad) hindras att radikaliseras/avradikaliseras per år, eller 1 till 6 personer beroende på scenario. Agera Värmland stödjer cirka 20 personer per år varav de flesta är anhöriga som tar del av anhörigstödet. Personerna får enligt uppgift fårn representant för Agera Värmland stöd under cirka 14 tillfällen även om kontakten ofta kan fortsätta längre än så (13 anhörig, 15 klient).

Vi saknar uppgifter om effektiviteten i Agera Värmlands stöd, men enligt vår samhällsekonomiska analys är verksamheten troligen samhällsekonomiskt effektiv även med en mycket låg andel fall som är lyckosamma per är.

Förebyggande arbete kan skapa större samhällsbesparingar
Agera Värmland har stor potential att skapa ännu större samhällsbesparingar på längre sikt eftersom de till stor del arbetar med förebyggande arbete. För att räkna på det samhällsekonomiska värdet av det förebyggande arbetet krävs mer information om stödets målgrupper och gedigen och systematisk uppföljning på sikt.

Sammanfattning av de samhällsekonomiska kostnaderna

Totala samhällskostnader under 1 år jämfört med bidrag från CVE vid olika antaganden och scenarier

Antagande:		Alla stödinsatser ”lyckas” (100%)		De flesta stödinsatserna ”lyckas” *(75%)*		Få stödinsatser ”lyckas” (20%)	
Scenario:	Målgrupp:	Totala kostnader för samhället	Minsta antal klienter per år	Totala kostnader för samhället	Minsta antal klienter per år	Totala kostnader för samhället	Minsta antal klienter per år
Låg kostnad	Riskzon, Radikaliserade, Sympatiserar/Anslutit	3 605 120 kr	**5,46**	3 480 120 kr	**5,66**	**721 024 kr**	**27,32**
Ganska hög kostnad	Riskzon, Radikaliserade, Sympatiserar/Anslutit	17 428 079 kr	**1,13**	17 168 079 kr	**1,15**	**3 485 616 kr**	**5,65**
Mycket hög kostnad	Riskzon, Radikaliserade, Sympatiserar/Anslutit	26 846 171 kr	**0,73**	25 098 796 kr	**0,78**	**5 369 234 kr**	**3,67**

Scenario: Målgrupp:	Riskzon för radikalisering (N=10)	Radikaliserade (N=8)	Sympatiserar eller har anslutit sig (N=2)	Viktat genomsnitt
Låg kostnad	50 000 kr	290 000 kr	392 560 kr	180 256 kr
Ganska hög kostnad	104 000 kr	1 510 000 kr	2 154 039 kr	871 404 kr
Mycket hög kostnad	698 950 kr	1 812 211 kr	2 679 492 kr	1 342 309 kr

Samhällsekonomiska kostnader per målgrupp

Antagande: Alla stödinsatser ”lyckas”

Scenario: Målgrupp:	Riskzon för radikalisering (N=10)	Radikaliserade (N=8)	Sympatiserar eller har anslutit sig (N=2)	Summa
Låg kostnad	500 000 kr	2 320 000 kr	785 120 kr	3 605 120 kr
Ganska hög kostnad	1 040 000 kr	12 080 000 kr	4 308 079 kr	17 428 079 kr
Mycket hög kostnad	6 989 500 kr	14 497 688 kr	5 358 983 kr	26 846 171 kr
Uppskattad effekt (andel där behandling lyckats efter 1 år)	**100 %**	**100 %**	**100 %**	

Antagande: De flesta stödinsatser ”lyckas”

Scenario: Målgrupp:	Riskzon för radikalisering (N=10)	Radikaliserade (N=8)	Sympatiserar eller har anslutit sig (N=2)	Summa
Låg kostnad	375 000 kr	2 320 000 kr	785 120 kr	3 480 120 kr
Ganska hög kostnad	780 000 kr	12 080 000 kr	4 308 079 kr	17 168 079 kr
Mycket hög kostnad	5 242 125 kr	14 497 688 kr	5 358 983 kr	25 098 796 kr
Uppskattad effekt (andel där behandling lyckats efter 1 år)	**75 %**	**100 %**	**100%**	

Antagande: Få stödinsatser ”lyckas”

Scenario: Målgrupp:	Riskzon för radikalisering (N=10)	Radikaliserade (N=8)	Sympatiserar eller har anslutit sig (N=2)	Summa
Låg kostnad	100 000 kr	464 000 kr	157 024 kr	721 024 kr
Ganska hög kostnad	208 000 kr	2 416 000 kr	861 616 kr	3 485 616 kr
Mycket hög kostnad	1 397 900 kr	2 899 538 kr	1 071 797 kr	5 369 234 kr
Uppskattad effekt (andel där behandling lyckats efter 1 år)	**20 %**	**20 %**	**20%**	

Slutsatser

Slutsatser

Agera Värmland har goda förutsättningar att uppnå sina målsättningar

Agera Värmland uppfyller flertalet mål uppsatta för verksamheten. Stödet riktat mot verksamhetens samverkansaktörer har särskilt god måluppfyllelse. Mycket tyder på att verksamhetens anhörigstöd och stödet till yrkesverksamma når resultat i linje med verksamhetens målsättningar. Agera Värmlands etablering, nätverk och kunnighet i frågorna är några av framgångsfaktorerna som bidrar till resultaten. Bristande underlag har försvårat möjligheten att bedöma måluppfyllelse för flera mål och det är ännu för tidigt att bedöma resultatet av klientstödet.

Verksamheten fyller en viktig funktion i länet

Vi bedömer att Agera Värmlands roll som en kunskapsnod i regionen är mycket uppskattad och fyller en viktig funktion. Verksamheten ger löpande stöd till både yrkesverksamma som arbetar direkt med individer i riskzon/redan radikaliserade, samt med samverkansaktörer för att stärka det förebyggande arbetet mot våldsbejakande extremism. Genom att koncentrera det kunskapshöjande uppdraget till en aktör med stark närvaro i länet och lång erfarenhet av sakområdet minskar det behovet av experter eller sakkunniga inom

Projektverksamheten ligger i linje med forskning

Vi bedömer att Agera Värmlands verksamhet ligger i linje med vad som enligt forskning är verksamt för att förebygga inträde eller främja utträde ur våldsbejakande extrema miljöer.

- I verksamhetens förebyggande arbete är huvudfokus att stärka individers skyddsfaktorer, samt att arbeta med förebyggande arbete på flera olika nivåer i samhället. Detta har stöd i forskning, som visar att tidiga och förebyggande insatser som riktar sig mot risk-och friskfaktorer för barn och unga kan minska flera typer av negativa utfall senare i livet
- Anhörigstödet har potential att förebygga radikalisering eller inträde i en extremistisk miljö och skapa förutsättningar för avhopp. Anhöriga får metoder och verktyg för att bemöta den berörda individen som dels verkar i ett förebyggande syfte att en individ inte ska radikaliseras, dels bidrar till permanenta avhopp från extremistiska miljöer
- Klientstödet liknar till viss del Flamman och Exits arbetssätt, med praktiskt social och samtalsstöd. Agera Värmland arbetar utifrån individens skydds-och riskfaktorer och arbetar för att stärka det positiva i individens vardag. Agera Värmlands personal upplevs som mycket kunnig och har lång erfarenhet inom sakområdet, men till skillnad från Exit och Flammans verksamhet arbetar organisationen för närvarande inte med så kallade ”trovärdiga budbärare”, som visat sig vara framgångsfaktorer i de båda avhopparverksamheterna. Mer underlag och dokumentation kopplat till klientstödet är nödvändigt för att vidare utvärdera dess måluppfyllelse och koppling till forskningen på området.

Slutsatser

Agera Värmland kan synliggöra resultaten av verksamheten genom att öka uppföljningen

Vi bedömer att Agera Värmlands uppföljning av verksamheten är bristfällig och vi ser möjligheter att utveckla uppföljningen för att säkerställa transparens och öka förutsättningarna för utvärdering av verksamheten.

I dagsläget följer Agera Värmland upp följande:

- Hur stödet initierades
- Generella uppföljande anteckningar om vad som hänt i ärendet

Uppföljningen är i anteckningsform och det varierar på vilken detaljnivå som ärendena är dokumenterade. Brist på uppföljning försvårar våra möjligheter att både synliggöra och bedöma resultat och effekter av verksamheten. Vi rekommenderar Agera Värmland att skapa tydligare strukturer och rutiner för uppföljning för att tydligare kunna visa på hur de arbetar mot, och uppfyller målsättningarna.

Agera Värmland har i begränsad utsträckning följt upp arbetet. Dokumentationen från individärenden består av antecknar med varierad detaljnivå. Inom klientstödet pågår för närvarande endast ett aktivt ärende och vi har inte haft möjlighet att komplettera vår analys med målgruppsintervjuer. Det begränsar våra möjligheter att dra slutsatser om verksamhetens måluppfyllelse, särskilt vad gäller klientstödet.

Agera Värmland, Exit och Flamman skiljer sig åt men har potential att komplettera varandra

Agera Värmlands verksamheter skiljer sig från Exit och Flamman i flera avseenden. Verksamhetens huvudsakliga fokus är det kunskapshöjande och förebyggande arbetet. Verksamheten når målgruppen främst via etablerade nätverk och den operativa personalen är välkänd hos aktörer inom länet som arbetar med VBE. Det individuella stödet, i synnerhet klientstödet, är fortfarande under utveckling.

De tre verksamheterna är verksamma utifrån olika förutsättningar och i olika miljöer, exempelvis vad gäller vilka extrema grupper som är aktiva inom respektive geografiska område. Kompetens och profil på personal skiljer sig också åt. Vi gör bedömningen att de olika inriktningarna på verksamheten har god potential att lära sig av och komplettera varandra. Detta ger också möjligheter för de enskilda organisationerna att renodla och rikta uppdraget, givet att det finns möjlighet att slussa vidare individer mellan verksamheterna.

Rekommendationer

Uppföljning	Säkerställ att arbetet följs upp på ett systematiskt och transparent vis
Följ utvecklingen på regional nivå	Systematisera utvecklingen i länet för att fånga det förebyggande arbetet
Utöka eller prioritera	Se över om verksamheten bör utökas eller prioritera bland stödfunktioner
Behovs-kartläggning för uppskalning	Se över möjligheter att etablera liknande verksamheter på andra geografiska platser

Uppföljning

Säkerställ att arbetet följs upp på ett systematiskt och transparent vis

Följ utvecklingen på regional nivå

Utöka eller prioritera

Behovs-kartläggning för uppskalning

För att säkerställa transparens och öka förutsättningarna för uppföljning och utvärdering av verksamheten bör Agera Värmland säkerställa en systematisk dokumentation kring samtliga ärenden, med miniminivå:

- Vem som tar del av stödet: kön, ålder, problematik
- Vilka aktiviteter som genomförs inom ramen för stödet inklusive hur mycket tid som läggs ned i ärendet
- Progression i ärendet
- När stödet avslutas inklusive anledning till avslutat stöd

Ökad och systematiserad uppföljning skapar förståelse för var personalens tid går åt, vilket i sin tur kan fungerar som underlag i framtida prioriteringar vad gäller utökning av personalstyrka.

För detaljerade rekommendationer om hur Agera Värmland kan följa upp ditt indikerade stöd till individer via klientstödet och anhörigstödet hänvisar vi till vår utvärdering av Exit.

Uppföljning

Följ utvecklingen på regional nivå

Systematisera utvecklingen i länet för att fånga det förebyggande arbetet

Utöka eller prioritera

Behovs-kartläggning för uppskalning

En förutsättning för att bedöma konsekvenserna av det förebyggande stödet är att säkerställa att uppföljningen följer utvecklingen över tid.

I dagsläget gör Agera Värmland omvärldsbevakningar i länet och får information om aktiviteter från kommunerna via exempelvis rapportering om klistermärken eller aktivitet. Genom att systematisera uppföljningen av aktiviteter i det förebyggande arbetet och i utvecklingen i de skolor och kommuner som verksamheten ger stöd till ökar förutsättningarna för Agera Värmland att visa på värdet av sitt arbete och att prioritera bland aktiviteter.

Uppföljning av utveckling över tid kan även ge underlag för framtida prioriteringar

Uppföljning

Följ utvecklingen på regional nivå

Utöka eller prioritera

Se över om verksamheten bör utökas eller prioritera bland stödfunktioner

Behovs-kartläggning för uppskalning

Vår utvärdering visar att verksamheten är personberoende och att i huvudsak en anställd arbetar operativt i verksamhetens tre ben. Detta minskar möjligheterna att säkerställa att arbetet följs upp och dokumenteras och minskar i sin tur transparens, samt möjligheter att möta de olika behov som finns i länet. Det gör även verksamheten väldigt sårbar. Vi rekommenderar därför:

- Se över om verksamheten bör anställa mer personal.
- Se över om verksamheten istället ska prioritera bland aktiviteter. Exempelvis genom att reducera klientstödet till en vidarelotsningsfunktion

Förändringsteorin som vi tog fram inom ramen för uppdraget kan användas för att följa upp verksamheten över tid och se var stödet är som mest effektivt.

Uppföljning

Följ utvecklingen på regional nivå

Utöka eller prioritera

Behovs-kartläggning för uppskalning

Se över möjligheter att etablera liknande verksamheter på andra geografiska platser

Agera Värmlands funktion som lokal kunskapsnod är mycket uppskattad bland aktörer i länet. Funktionen är effektiv för att ge en överblick av läget i länet, samtidigt som det minskar behovet av VBE-experter i exempelvis skola och socialtjänst. Vi rekommenderar att se över om andra delar av Sverige kan vara i behov av liknande kunskapsnod, genom en behovskartläggning, som svarar på bland annat:

- Vilka förutsättningar krävs för att etablera en liknande funktion? Exempelvis närvaro i länet över tid, kunskap om VBE,
- Var är stödet som mest motiverat? Exempelvis hög närvaro av extrema grupper

En behovsinventering på lokalnivå kan även utgöra underlag för beslut om uppskalning eller omprioritering i Agera Värmlands verksamhet.

Bilaga 1: Analysram och förändringsteori

Utvärderingskriterium	Övergripande frågeställningar	Datainsamling						
		Intervjuer					Verksamhetsstatistik	Dokumentstudier, forskning
		Yrkesverksamma	Samverkansaktörer	Agera Värmlands personal	Anhöriga	Forskare		
Måluppfyllelse	**Verksamhetsstöd**							
	Har yrkesverksamma och samverkande aktörer i kommunen ökat sin kunskap om extremism?	x	x	x				
	Har yrkesverksamma och samverkande aktörer ökat sin kompetens att bemöta personer som är i riskzon för radikalisering?	x	x	x				
	Har aktörer som tagit del av stödet implementerat verktyg och handlingsplaner till följd av Agera Värmlands stöd?	x		x				
	Leder stödet till att färre individer unga radikaliseras? (Direkt eller indirekt)	x	x	x		x	x	x
	Anhörigstöd							
	Har den anhöriga stärkt relationerna till individen och/eller inom familjen?			x	x			
	Har den anhöriga fått verktyg att stötta/bemöta individen?			x	x			
	Har en anhöriga fått ökad kunskap om riskerna med deltagande i extremistmiljöer?			x	x			
	Leder stödet till att färre individer unga radikaliseras?							
	Leder stödet till att individen lämnar extrema miljöer?							
	Individstöd							
	Leder stödet till att individen lämnar extrema miljöer?			x			x	
	Samverkan							
	Känner aktörer i kommunerna i Värmland till Agera Värmlands verksamhet/använder sig av/ser som en resurs?		x	x				
Effektivitet	Har Agera Värmland använt tilldelade medel på det sätt som var avsett? Om inte varför?						x	
	Går det att effektivisera verksamheten så att man får samma resultat för mindre pengar?						x	
Socioekonomisk konsekvensanalys	Är resultat av verksamheten tillfredställande i förhållande till kostnaderna?					x		x
	Vilka samhällsekonomiska besparingar kan verksamheten antas leda till – på kort sikt och på lång sikt?					x	x	x

Målgrupp: Individer

Målgrupp	Aktiviteter	Utfall	Resultatmål	Effekter individnivå	Effekter samhällsnivå
Individen som önskar lämna extremrörelser (vit-makt-rörelser, autonoma vänster, krigsresande)	Situationsanpassat stöd utifrån miljö, hot och risk för personen Motivationshöjande samtal (som följer MI arbetssätt) och salutogent förhållningssätt Praktiskt stöd (t.ex. ekonomisk bidrag, stöd kring att söka jobb/studier)	Individen tar del av individanpassat stöd för att lämna VBE-miljön	Stärkta skyddsfaktorer Individen får en sysselsättning Individen får en meningsfull tillvaro Förbättrad hälsa hos individen	Individen tar inte steget in i extremrörelser Individen tar steget att lämna den extrema miljön Ökat välmående hos den anhörige Minskad risk och hot för individen och omgivningen	Minskat antal individer i våldsbejakande miljöer (direkt och indirekt)

Förändringsteori

Målgrupp: Anhöriga

Målgrupp → **Aktiviteter** → **Utfall** → **Resultat** → **Effekter individnivå** → **Effekter samhällsnivå**

Målgrupp

- Anhöriga till målgruppen i riskzonen att hamna eller har hamnat i extrema miljöer

Aktiviteter

- Individuella stödsamtal till anhöriga, identifiera t.ex. konfliktnivå
- Informera/aktivera aktörer i den anhörigas omgivning, t.ex. skolan (i samråd med den anhöriga)

Utfall

- Anhöriga tar del av samtalsstöd
- Relevanta personer/social krets får kunskap/vetskap om individen

Resultat

- Ökad trygghet och mående hos den anhöriga
- Relationen till individen/ inom familjen återskapas/förbättras
- Anhöriga har stöd och verktyg att stötta/bemöta individen
- Ökad kunskap hos anhöriga om risker med deltagande i extremistmiljöer
- Nätverket till individen stärks upp
- Ev. insatser till individen via andra yrkesgrupper/den sociala kretsen

Effekter individnivå

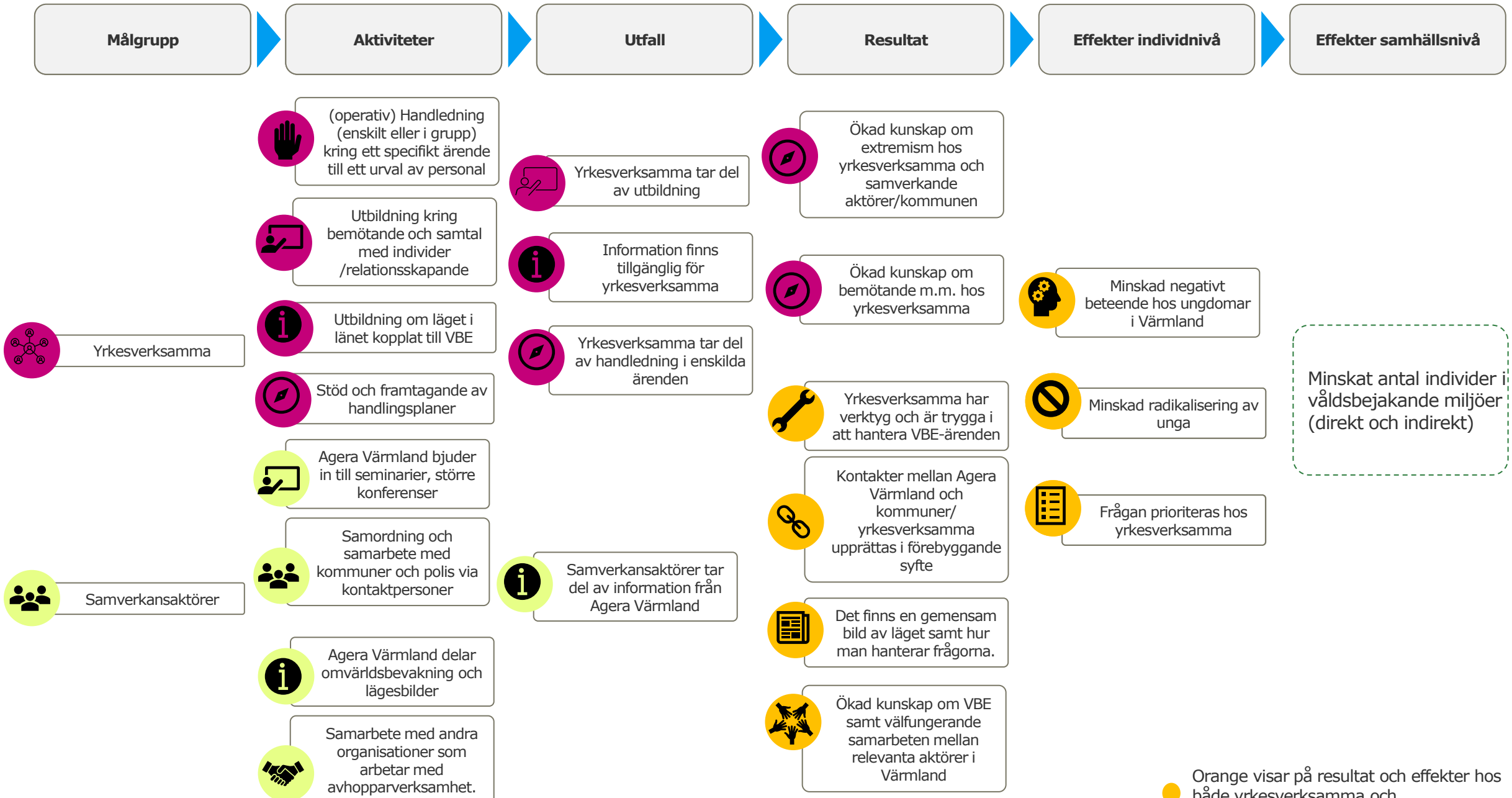
- Ökat välmående hos den anhörige
- Individen tar inte steget in i extremrörelser
- Individen tar steget att lämna den extrema miljön
- Anhörig/närstående återfår möjligheten att kommunicera med individen
- Det sociala nätverket bidrar till positiv förändring hos individen, t.ex. inom skolan

Effekter samhällsnivå

- Minskat antal individer i våldsbejakande miljöer (direkt och indirekt)

Förändringsteori

Målgrupp: Yrkesverksamma och samverkansaktörer

Förändringsteori

Bilaga 2: Metod och underlag för beräkning av kostnadseffektivitet

Metod för att uppskatta kostnadseffektivitet

Vår metod för att uppskatta Agera Värmlands kostnadseffektivitet bygger på samma typ av samhällsekonomiska beräkningar som i utvärderingen av Flamman och Exit. För en närmare beskrivning, se dessa utvärderingar. I utvärderingen av Flamman anpassades materialet till Flammans målgrupper. I samråd med Agera Värmland har vi utgått ifrån typpersoner och typsceniarer från utvärdering av Flamman, eftersom målgruppen till stor del är densamma. Vi har dock uteslutit kategorin återvändare då Agera Värmland inte har arbetat med någon i denna målgrupp.

Agera Värmland har tre målgrupper

Agera Värmlands målgrupp kan delas i tre delmålgrupper. Precis som för Flammans verksamhet ökar problematiken och därmed samhällskostnaderna för varje steg. I de fall där verksamheten därmed ingriper i ett tidigt stadie potential att bryta den utveckling som leder till högre grad av radikalisering och engagemang i VBE-miljöer. Den yngsta målgruppen för verksamheten är individer i riskzon för radikalisering som påvisar tidiga antidemokratiska beteenden. Därefter följer individer som redan radikaliserats och som uttrycker radikala idéer, ideologier, eller radikala religiösa övertygelser men som inte nödvändigtvis är våldsbejakande. Den tredje målgruppen är den som mest liknar Exits, och till viss del Flammans, och innefattar individer som anslutit sig till, eller sympatiserar med extrema våldsbejakande miljöer eller grupper.

Tre scenarier per målgrupp som utgår från intervjuer och statistik

Vi har i kostnadsberäkningarna utgått från tre olika scenarier per delmålgrupp för att uppskatta samhällskostnader som kan tänkas uppstå under 1 år om individen inte fått stöd av Agera Värmland. Scenarierna bygger i första hand på tidigare genomförda intervjuer med personal från Flamman företrädare för socialtjänst och polis i Malmö, samt statistik. Inom ramen för det här uppdraget har vi verifierat de scenarier som tagits fram i tidigare utvärderingar med representant från Agera Värmland.

Få produktionsförluster

Endast scenarier för de äldre målgrupperna inkluderar indirekta kostnader i form av produktionsförluster, och då endast för offren och deras anhöriga. Detta eftersom Agera Värmlands klienter ofta är minderåriga eller lever i utanförskap på olika sätt och därmed antas sakna arbete.

Anhörigstödet utgör en stor del
Då klientstödet är en mindre del av verksamheten än Exit och Flamman utgår vi ifrån att anhörigstödet även till stor del bidrar till en lyckad insats på individnivå hos den radikaliserade/riskzonen, även om den inte får direkt stöd. Detta baseras på uppgifter om stödets inriktning och resultat från representant på Agera Värmland.

Så beskrivs målgrupperna

Agera Värmland har inte kategoriserat målgrupperna för stödet på samma sätt som Exit och Flamman, men de har nått alla tre målgrupper, främst via indirekt stöd. Agera Värmland uppskattar dock att individer som påvisar tidiga antidemokratiska beteenden och ligger i riskzon för radikalisering utgör 50% av målgruppen, unga som redan radikaliserats (radikala idéer, ideologier, radikala religiösa övertygelser mm, inte nödvändigtvis våldsbejakande) utgör 50% och unga/vuxna som redan hamnat i, eller anslutit sig till, extrema våldsbejakande miljöer/grupper eller sympatiserar med sådana utgör 10%.

Vad säger Agera Värmlands personal om målgruppen

Målgruppen för Agera Värmland är främst personer mellan 13-25 år, även om vem som helst kan be om stöd. Fokuset är främst på ungdomar i gymnasiet, men även barn i grundskolan och vuxna omfattas. Problematiken är ofta större när någon är över 18 och anhöriga/samhället inte kan styra över vad de ska göra.

Inkluderade i målgruppen kan exempelvis vara en klass där man har individer som bråkar och stökar och har rasistiskt språkbruk. Individerna är ofta arga unga utan noder i livet, vilket gör det lättare att bli indragen. Hos många unga som radikaliseras/är i riskzon finns det ofta även andra problem, exempelvis psykisk ohälsa och andra problem i vardagen. Ett problem är att vissa ungdomar blir hemmasittande och faller mellan stolarna.

Agera Värmland menar att meningsfull vardag är viktig för ungdomarna i riskzonen. Även kunskapsförsörjningen är viktig då onlinerekrytering och humor/spelvärlden ofta används för att rekrytera och sprida åsikter.

Vad säger samverkanspartners/yrkesverksamma om målgruppen

En samverkanspartner menar att målgruppen de arbetar med främst är unga i högstadieåldern, 13-16, men att de även ser problematik gå ner i åldrarna. De kan ibland uppleva oro kring attityder och värderingar bland unga i mellanstadieåldern. Problematiken innefattar att unga tar in mycket via sociala medier.

En annan samverkanspartner menar att det är lätt att fånga upp utåtagerande eleverna och att det är ”ensamvargarna”, hemmasittarna som ökar i antal. Dessa har ofta som inte har någon vuxen att bolla med. Samarbetspartnern menar att det finns större oro kring dem idag, och att det ofta kan kopplas till psykisk ohälsa. Denna ensamhet kan göra dem lättare att bli föremål för att bli uppfångad av en extremistisk grupp.

En annan samverkanspartner berättar att det ofta handlat om klotter, konflikter i skolan där man yttrat olika åsikter och främlingsfientligheter och attribut och symboler.

Kontrafaktiska scenarion

Agera Värmland menar att det kontrafaktiska scenariot om de inte fanns var att man går en formell väg med orosanmälningar, socialtjänst och polis. Anhöriga kan tveka inför detta då det låter som att föräldrarna gjort dåligt jobb och kan vara oroliga för LVU.

En lärare menar att målgruppen generellt sett är ungdomar som är missnöjda och som har svårt att hitta en roll i skolan som en förlängning av samhället. Hen menar att utan denna gemenskap finns det stor risk att de hamnar i annan gemenskap. Och om samhället inte lyckas bryta detta och det fortsätter det åt fel håll finns en ganska stor sannolikhet att individen begår kriminella handlingar och våldsbrott.

Målgrupp 1: riskzon för radikalisering

Scenarier för kostnadsberäkningar

Scenarierna bygger på samtal med Flammans personal och yrkesverksamma i Malmös socialtjänst. De största kostnadsbärande aktiviteterna är socialtjänstrelaterade och kostnadsuppgifterna bygger framför allt på kvalificerade uppskattningar som Malmös socialtjänst gjort i samtal med Ramboll samt på en samhällsekonomisk analys av våld i nära relationer.* Alla socialtjänstrelaterade scenarier innefattar utredningskostnader som uppskattats av Malmös socialtjänst. Alla antaganden har bekräftats av personal på Agera Värmland.

Låg kostnad: Orosanmälan utan påföljd
Vi antar i scenariot att föräldrarna bidrar direkt till radikalisering och att man försöker få till ett omhändertagande enligt LVU men inte lyckas. Socialtjänsten i Malmö uppfattar att det är mycket svårt att få till ett omhändertagande enligt LVU endast på grund av radikalisering om det inte finns andra brister i omsorgen.

Ganska hög kostnad: Familjehemsplacering enligt SoL
Vi antar här att föräldrarna själva vill ta emot stöd från socialtjänsten i form av familjehemsplacering under 1 månad vilket blir den största kostandsbärande aktiviteten. Socialtjänsten i Malmö uppfattar att detta skulle vara en möjlig utväg och att vid SoL är målet att barnet ska kunna flytta hem på sikt. Vi har därför valt 1 månads placering för att inte riskera att överdriva kostnaderna.

Mycket hög kostnad: Familjehemsplacering enligt LVU
I detta scenario antar vi att en orosanmälan och utredning enligt LVU lyckas och barnet tvångsomhändertas för att placeras i familjehem under 1 år. Enligt Malmös socialtjänst kan detta förekomma om det också finns andra allvarliga problem i familjen men är annars inte så troligt. Om barnet blir placerat enligt LVU är det troliga dock att det blir kvar i placering och vi har därför räknat på kostnaderna under ett helt år.

*Socialstyrelsen (2018). Vägledning för att uppskatta kostnaden av insatser efter våld, 1-41. ISBN: 978-91-7555-453-2. https://www.socialstyrelsen.se/stod-i-arbetet/vald-och-brott/ Hämtad 2020-11-26.

Målgrupp 2: redan radikaliserade

Scenarier för kostnadsberäkningar

Scenarierna bygger på samtal med Flammans personal och yrkesverksamma i Malmös socialtjänst. De största kostandsbärande aktiviteterna är socialtjänstrelaterade eller sjukvårdsrelaterade och kostnadsuppgifterna bygger framför allt på kvalificerade uppskattningar som Malmös socialtjänst gjort i samtal med Ramboll, vår tidigare utvärdering av Exit samt en samhällsekonomisk analys av våld i nära relationer.* Alla socialtjänstrelaterade scenarier innefattar utredningskostnader som uppskattats av Malmös socialtjänst. Alla antaganden har bekräftats av personal på Agera Värmland.

Låg kostnad: Öppenvårdsinsatser enligt SoL

Vi antar här att föräldrarna själva vill ta emot stöd från socialtjänsten och får öppenvårdsinsatser under 1 år men att barnet ej blir placerat. Detta uppfattades som ett rimligt scenario av Malmös socialtjänst och kostnaderna för öppenvårdsinsatser är uppskattningar utifrån deras verksamhet.

Ganska hög kostnad: HVB-placering enligt LVU

I detta scenario antar vi att en orosanmälan och utredning enligt LVU lyckas och barnet tvångsomhändertas för att placeras i HVB** under 1 år. Precis som i LVU-fallet för målgrupp 1 uppfattar socialtjänsten i Malmö att detta är ett mindre troligt scenario så länge det inte finns andra större brister i omsorgen utöver att föräldrarna bidrar till radikalisering.

Mycket hög kostnad: Grov misshandel och SiS-placering

I detta scenario begår den unge en grov misshandel och får därmed en SiS-placering*** under 6 månader som följs av en HVB-placering under ytterligare 6 månader. Placeringen och vård av offret (som också antas vara minderårig) utgör de största kostnaderna. Att denna målgrupp riskerar att begå brott bygger framför allt på Flammans egen bedömning och de framhåller att även att det kan finns risk för terrorattentat. För att inte riskera att överskatta kostnaderna har vi dock valt grov misshandel. Händelseförloppet för den unge förövaren bygger på samtal med Malmös socialtjänst.

Händelseförloppet för offret bygger på våra uppskattningar i utvärderingen av Exit som i sin tur utgår från samtal med en läkare på Rättsmedicinalverket (se den tidigare utvärderingen för mer information).

*Socialstyrelsen (2018). Vägledning för att uppskatta kostnaden av insatser efter våld, 1-41. ISBN: 978-91-7555-453-2. https://www.socialstyrelsen.se/stod-i-arbetet/vald-och-brott/ Hämtad 2020-11-26.

** Kostnad för HVB är minst 4000 kr/dygn i privat regi https://sverigesradio.se/artikel/7381986

*** Vi räknar på lägsta kostnaden enligt: https://www.stat-inst.se/globalassets/avgifter/sis_foreskrift_sisfs-2020-1_lvu-2021.pdf dock sitter individen alltid på låsbar avdelning först, se https://www.stat-inst.se/var-verksamhet/sluten-ungdomsvard-lsu/

Målgrupp 3: VBE-anslutna eller -sympatisörer

Scenarier för kostnadsberäkningar

Scenarierna bygger på samtal med Flammans personal, vår tidigare utvärdering av Exit samt en tidningsartikel. En skillnad mot Exit är att vi endast har inkluderat 1 våldsbrott per scenario. Detta bygger på statistik över brottsmisstänkta inom den islamistiska miljön som visar att personer mellan 21 och 25 i snitt misstänkts för ca 7 våldsbrott under perioden 2011-2016 vilket skulle motsvara lite mer än 1 brott per år och våldsbrott var den vanligaste brottstypen.* Alla antaganden har bekräftats av personal på Agera Värmland.

Låg kostnad: Misshandel utan hjärnskada

Vi antar i scenariot att klienten misshandlar en person. Kostnaderna som uppstår består till största delen av fängelsevistelse samt till viss del av vård för offret. Produktionsförluster tas med då offret antas arbeta i ett lågavlönat yrke.

Ganska hög kostnad: Grov misshandel med hjärnskada

Scenariot utgår från att klienten misshandlar en person vilket leder till att offret får en hjärnskada och endast återfår 75% av sin arbetsförmåga, vilket leder till större kostnader för vård och rehabilitering. Brottet rubriceras som grov misshandel och ger fängelse som påföljd. Produktionsförluster tas med då offret antas arbeta i ett lågavlönat yrke.

Mycket hög kostnad: Terrorattack med kniv

Scenariot utgår från knivattacken i Vetlanda 2021** där förövaren åtalades för mordförsök på 7 personer varav 4 fick livshotande skador och vårdades på IVA. Vi inkluderar också produktionsförluster för dessa 7 offer baserat på medellön i Sverige. Vi antar att förövaren är svensk medborgare och att påföljden därför blir fängelse men inte utvisning. Den totala summan är troligtvis grovt underskattad.

*Statistik om brottsmisstänkta i islamistiska miljöer från forskningsrapporten *Våldsbejakande extremism och organiserad brottslighet i Sverige* Tillgänglig på: https://www.iffs.se/publikationer/iffs-rapporter/valdsbejakande-extremism-och-organiserad-brottslighet-i-sverige/

** Se https://www.svt.se/nyheter/lokalt/jonkoping/knivdadet-i-vetlanda-nu-atalas-22-aringen

Bilaga 3: Referenser

Abbas, T & A. Siddique (2012): Perceptions of the processes of radicalisation and de-radicalisation among British South Asian Muslims in a post-industrial city. Social Identities. Vol. 18, No. 1. pp. 119-134

Aftonbladet 2017-04-21. En kvar på sjukhus efter terrordådet i Stockholm https://www.aftonbladet.se/nyheter/a/4pO5a/en-kvar-pa-sjukhus-efter-terrordadet-i-stockholm (Hämtad 2021-09-03)

Amir Rostami, Hernan Mondani, Christoffer Carlsson, Joakim Sturup, Jerzy Sarnecki, Christofer Edling (2018): Våldsbejakande extremism och organiserad brottslighet i Sverige. Institutet för framtidsstudier.

Barrelle, Kate (2015). Pro-integration: disengagement from and life after extremism. Behavioral Science of Terrorism and Political Agression, 7:2, 129-142. ISSN: 1943-4480.

Bubolz F. Bryan and Simi Pete (2015). Leaving the world of hate. Life-Course Transition and Self-Change. American Behavioral Scientists 59:12, 1588-1608. DOI:10.1177/0002764215588814.

Carlsson Christoffer (2016). Att lämna våldsbejakande extremism. En kunskapsöversikt. Institutet för framtidsstudier. Forskningsrapport, 1-154. ISBN: 978-91-982091-4-3.

Carlsson Christoffer, Rastami Amir, Mondani Hernan, Sturup Joain, Sarnecki Jerzy och Edling Christoffer (2019). A life-course analysis of engagement in violent extremist groups. Advance Access Publication, 2019:60, 74-92. DOI:10.1093/bjc/azz048.

Certa (2016). Modstandskraft mod radikalisering og voldelig ekstremisme. Virum: Trygfonden

Expressen 2017-04-07. Lastbil har kört in i folkmassa i Stockholm https://www.expressen.se/nyheter/stockholm/lastbil-har-kort-in-i-folkmassa-i-stockholm/ (Hämtad 2021-09-03)

Länsstyrelsen Stockholm, Preventionspyramiden (2021). https://www.lansstyrelsen.se/stockholm/samhalle/social-hallbarhet/preventionspaketet.html (hämtad 2022-08-31)

Mattsson Christer och Johansson Thomas (2020). Talk is silver and silence is gold? Assessing the impact of public disengagement from extreme right on deradicalization. University of Gothenburg 2020:24, 79-112. ISSN: 2363-9849.

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (2011): Samhällets kostnader för olyckor. ISBN: 978-91-7383-184-0

Nationellt centrum för erfarenhetsåterföring från olyckor/ Räddningsverket (2004). Suicid och samhällsekonomiska kostnader. NCO 2004:7.

Ramboll (2020). Utvärdering av Exit.

Socialstyrelsen (2018). Vägledning för att uppskatta kostnaden av insatser efter våld, 1-41. ISBN: 978-91-7555-453-2.

Statens institutionsstyrelse (2020): Statens institutionsstyrelses föreskrifter om vårdavgifter för ungdomar som vistas vid särskilda ungdomshem med stöd av 3 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) m.m.; ISSN 2001-4511

Statens institutionsstyrelse 2021-06-05. Sluten ungdomsvård - LSU https://www.stat-inst.se/var-verksamhet/sluten-ungdomsvard-lsu/

Svea hovrätt 2019-01-17. Terroristattentatet på Drottninggatan ger högre skadestånd till anhörig https://www.domstol.se/nyheter/2019/01/terroristattentatet-pa-drottninggatan-ger-hogre-skadestand-till-en-anhorig/ (Hämtad 2021-09-03)

SVT 2021-05-20. Knivdådet i Vetlanda: 22-åringen åtalas misstänkt för sju mordförsök https://www.svt.se/nyheter/lokalt/jonkoping/knivdadet-i-vetlanda-nu-atalas-22-aringen (Hämtad 2021-09-03)

Sveriges radio 2020-01-20. Ökande kostnader för placeringar på HVB-hem i länet https://sverigesradio.se/artikel/7381986 (Hämtad 2021-09-03)